

Rahvustevahelised suhted, kontaktid ja meie-tunne

**Külliki Korts
Triin Vihalemm**

Kui eelmine peatükk analüüsis eesti- ja venekeelse elanikkonna hinnangutele rahvussuhetele Eestis üldiselt, siis järgnevalt keskendub rahvustevahelistele suhetele analüüsile indiviidi tasandil: kontaktidele teise rahvusrühmaga, sellega seotud hoiakutele ning kuuluvustundele.

1. Rahvustevahelised kontaktid

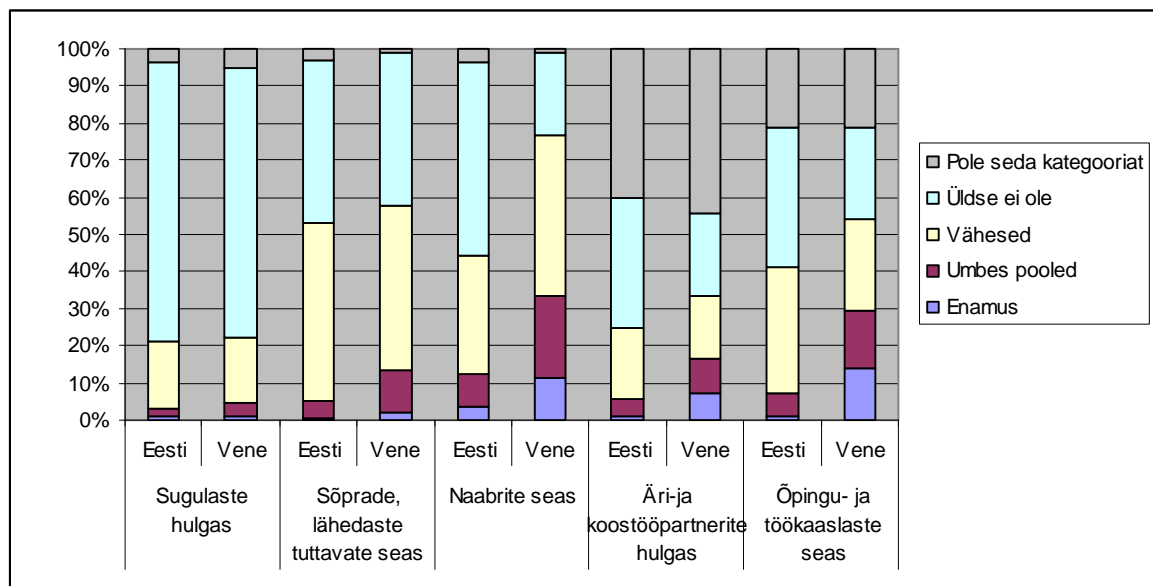
Erinevad uuringud on näidanud, et kultuurilist mitmekesisust hindav hoiak, mida analüüsiti eelmises peatükis ning mis on seotud laiemal väärtussteadvusega, ei pruugi alati väljenduda inimese suhtumises konkreetse teise (enamus- või vähemus)gruppi. Suhtumine teiste rahvuste esindajatesse on enam mõjutatud isiklikust kogemusest vastava grupi esindajatega kokku puutudes, samuti võib valmidust teise rühmaga suhtlemiseks oluliselt mõjutada hinnang vastava grupi suhtumisele meie-rühma (Tropp 2006: 535). Klassikalised sallivusuuringud on täheldanud tugevat seost gruppide (sh rahvuste) vahelise suhtluse tiheduse ning positiivsete ning negatiivsete hoiakute (stereotüüpide) vahel (Tropp: 533).

Esimesena tasubki küsida, kui võrd eelmises peatükis analüüsitud hinnangud rahvussuhetele Eestis põhinevad inimeste isiklike kogemustele või on pigem mõjutatud kaudsete allikate poolt. Nagu näitab rahvustevaheliste kontaktide analüüs, ei puutu 24% eestlastest ning 11% venekeelsest elanikkonnast teise rahvusrühmaga oma igapäevaelus üldse kokku (vt tabel 2), mis tähendab, et kokkupuude piirdub vaid juhuslikkulaadi kontaktid poodides, tänaval, ühistranspordis (EIA 2007: 74). Eestlaste hulgas omab mitmed lähemaid kontakte venekeelse elanikkonnaga alla kümnendiku, mõningal määral, seda sarnaselt kõikides vanuserühmades. Venekeelse elanikkonna hulgas on lähikontakte eestlastega umbes pooltel, aktiivseim on suhtlemine 25-49 aastaste vanusegrupis. Tulenevalt Eesti piirkondade erinevast etnilisest koosseisust on märgatavad regionaalsed erinevused, silma torkab aga Tallinn, kus peaaegu pooled eestlastest ja venekeelsetest elanikest ei oma üldse või väheseid kontakte teise rahvusega.

Tabel 1 Kontaktid teise rahvusrühmaga (% rahvusrühmast)

Ankeedi keel		Piirkond			Vanus				Kokku
		Tallin	Ida-Virumaa	Muu Eesti	15-24	25-39	40-59	60-74	
Eesti	Üldse pole kokkupuudet	9	0	29	20	24	23	30	24
	Vähene kokkupuude	43	4	47	48	41	44	50	45
	Mõningane kokkupuude	35	48	21	26	26	27	16	25
	Sage kokkupuude vähemalt ühes valdkonnas	14	48	3	6	8	6	4	6
Vene	üldse pole kokkupuudet	5	32	7	9	10	9	20	11
	Vähene kokkupuude	42	45	21	28	31	34	53	36
	Mõningane kokkupuude	35	17	31	37	24	37	17	30
	Sage kokkupuude vähemalt ühes valdkonnas	18	6	41	26	34	21	10	23

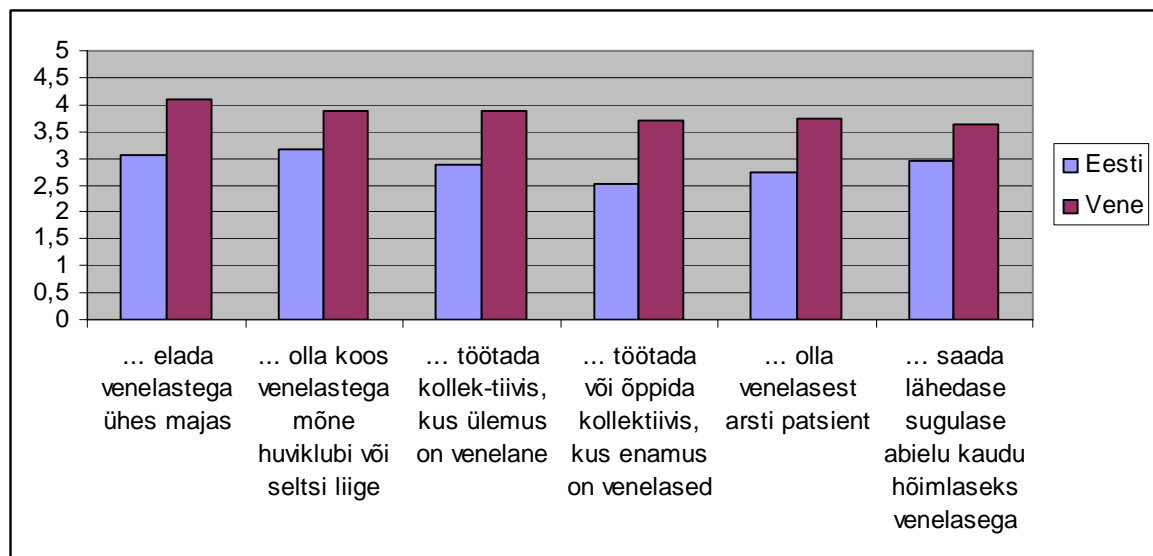
Kõige sagedasemad kokkupuuted teise rahvuse esindajatega on oma elukohas ning õpingute-või töökohas. Sõpru ja häid tuttavaid teise rahvuse hulgas omavad umbes pooled nii eestlastest kui venelastest, suguluskontakte üle oma rahvuse piiri omab viiendik Eesti elanikkonnast.

Joonis 1 Kui palju on nende inimeste seas, kellega Te praegu lähemalt kokku puutute, teise rahvuse esindajaid?

Valmisolek teise rühmaga kokkupuuteks

Rahvussuhete uurimisel indiviidi tasandil on levinud viisiks hinnata inimeste valmisolekut jagada sotsiaalset ning personaalset ruumi erineval lähedustasemel, alates ühes majas elamisest kuni perekondlike sidemeteni. Vastuste põhjal on näha (vt joonis 2), et nii eestlastele kui mitte-eestlastele on kõige vastuvõetavam koostegevus vaba aja sfääris. Samas on eestlaste valmisolek mitte-eestlastega kokkupuuteks on märgatavalt madalamal igas lähedusastmes, kõige madalam on valmidus töötamiseks või õppimiseks venekeelse dominantiga kollektiivis.

*1 - täiesti negatiivselt see häiriks mind väga, 5 – täiesti positiivselt, see ei häiriks mind sugugi

Joonis 2 Valmisolek lähedaseks kontaktiks teise rühmaga (keskmised skaalal 1-5)

Selliste küsimuste kaudu ilmnevat üldtendentsi suhtumises teiste rahvuste esindajatesse saab mõõta, summeerides mitme analoogilise küsimuse vastused koondindeksiks, mille alusel on vastajad jagatud kolme gruppi avatuse-tõrjuva hoiaku skaalal (Vt tabel 2).

Tabel 2. Avatud ja tõrjuva hoiaku jagunemine erinevates sotsiaaldemograafilistes rühmades

		Tõrjuv hoiak		Avatud hoiak	
Eesti Sugu	Kokku	35	42	23	100
	Mees	35	42	23	100
	Naine	35	41	23	100
Vanus	15-24	39	43	19	100
	25-39	36	35	29	100
	40-59	32	49	20	100
	60-75	38	38	24	100
Piirkond	Tallinn	49	31	20	100
	Ida-Virumaa	22	59	19	100
	Muud Eesti	33	43	24	100

	piirkonnad				
Vene	Kokku	6	31	62	100
	Mees	6	27	67	100
	Naine	6	31	62	100
	15-24	9	29	63	100
	25-39	6	29	65	100
	40-59	5	30	65	100
	60-75	6	41	53	100
	Piirkond	Tallinn	9	40	50
	Ida-Virumaa	5	28	67	100
	Muud Eesti piirkonnad	4	17	79	100

Avatuse-tõrjutuse koondindeks näitab, et tõrjuv hoiak teise rahvusrühma suhtes on oluliselt levinum eestlaste hulgas, kus seda kannab üks kolmandik, samas kui venekeelse elanikkonna hulgas iseloomustab see vaid 6% elanikkonnast. Avatud hoiak iseloomustab veerandit eestlastest ning kaht kolmandikku venekeelsest elanikkonnast. Kõige eristavamaks tunnuseks piirkond: nii eesti- kui venekeelsete tallinlaste hulgas on valmisolek oma personaalset ruumi teise rahvusega jagada on teiste piirkondade elanikega võrreldes oluliselt madalam. Eestlaste hulgas iseloomustab keskmisest tõrjuvam hoiak kõige noorem vanuserühmas, ka venekeelse elanikkonna puhul on tõrjuva hoiaku kandjaid kõige enam just noorimas rühmas, seda eriti noorte tallinlaste puhul. Tõrjuva hoiaku kasv teise rahvusrühma suhtes nii eestlaste kui venekeelsete noorte hulgas just noorimas vanuserühmas on tähelepanuväärne, eriti arvestades, et just noorte hulgas on abstraktsel tasandil avatud hoiak kultuurierinevuste suhtes.

Analüüsidest rahvustevahelisi kontakte ning hoiakuid (vt tabel 3), selgub, et ka Eesti puhul võib rääkida rahvussuhete klassikalise mudeli kehtimisest: positiivsemat suhtumist teise rahvusrühma toetab üldjuhul tihedate isiklike kontaktide olemasolu teise rahvusrühma esindajatega, tõrjuvam hoiak iseloomustab kontaktide vähesust või sootuks puudumist, Venekeelse elanikkonna puhul torkab silma eestlastesse üldiselt soosivama suhtumise taustal mõnevõrra negatiivsem hoiak inimeste puhul, kellel on vähene kokkupuude eestlastega.

Tabel 3 Seos kokkupuudete tiheduse ja valmisoleku vahel personaalset ruumi teise grupiga jagada

Ankeedi keel	kokkupuudete sagedus	Keskmine*
Eesti	Üldse pole kokkupuudet	2,2
	Vähene kokkupuude	2,4
	Mõningane kokkupuude	2,6
	Sage kokkupuude vähemalt ühes valdkonnas	3,4
	Kokku	2,5

Vene	Üldse pole kokkupuudet	3,6
	Vähene kokkupuude	3,3
	Mõningane kokkupuude	3,6
	Sage kokkupuude vähemalt ühes valdkonnas	4,12
	Kokku	3,6

*avatuse-tõrjuva hoiaku skaala 1- tõrjuv hoiak... 5-avatud hoiak

Varasemad uuringud on näidanud, et tihedate lähikontaktide puudumisel teise rahvuse hulgas võivad igapäevased, põgusad kontaktid näiteks kaubanduses, ühistranspordis või tänaval tõrjuvat suhtumist pigem süvendada, kui sellega kaasnevad keelelised arusaamatused või noortevahelised juhukonfliktid, seda eriti Tallinnas (vt EIA:75).

Kõrvutades hoiakuid teise rahvusühenda suhtest hinnangutele rahvustevahelistele suhetele üldiselt, võib täheldada, et venekeelse elanikkonna hinnangud on mõnevõrra negatiivsemad, mis kajastab enamus-vähemussuhete asümmeetriat – venekeelse elanikkond puutub sagedamini kokku eestlaste-poolse tõrjuva hoiakuga. Samas on hinnangutes näha ka aprillikriisi järelmõjud - pinget ning ebasõbralikkust ja vaenulikkust on rahvustevahelistes suhetes tajunud enam eestlaste hulgas noorim vanuserühm, samuti tallinlased – tegemist on piirkonna ja vanuserühmaga, mida 2007. aasta aprillisündmused kõige rohkem puudutasid. Venekeelse elanikkonna hulgas on negatiivsete hoiakute tajujaid suhteliselt võrdselt kõikides vanusegruppides ning regioonides, samuti ei ole erinevusi erineva kodakondsuse staatuse alusel.

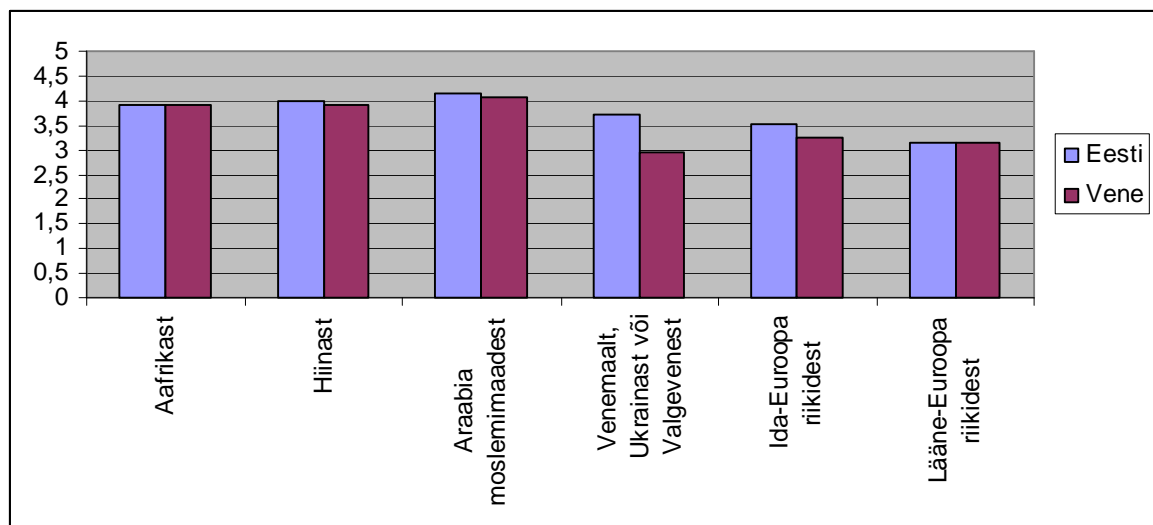
Tabel 4 Kas olete viimaste kuude jooksul eestlaste ja venekeelsete inimeste vastastikustes suhetes tundnud...? (vastus "põhiliselt)

		...Sõbralikkust, südamlikkust		...Pinget, ettevaatlikkust		...Vaenulikkust, viha*/ ebasõbralikkust, vaenulikkust	
		Põhiliselt, enamast	Mõnikord, mõningal määral	Põhiliselt, enamast	Mõnikord, mõningal määral	Põhiliselt, enamast	Mõnikord, mõningal määral
Eesti	juuni.07	26	22	5	19	5	12
	okt.08	33	24	4	14	3	10
Vene	juuni.07	17	26	11	26	8	12
	okt.08	18	34	8	36	3	26

*2007. a sõnastus

Samas on näha, et võrreldes 2007. juunis läbi viidud küsitlusega on nii eestlaste kui venekeelsete elanike hinnangud vastastikustele suhetele muutunud positiivsemaks, vähenenud on nende hulk, kes tajuvad pinget või vaenulikkust (vt tabel 5).

Eelnevas analüüsis torkab silma, et omavahelistes suhetes on eestlased venekeelse elanikkonna suhtes märgatavamalt tõrjumamad kui venekeelne elanikkond oma suhtes eestlastesse. Selle kõrval on tähelepanuväärne, et suhtumises ühistesse „teistesse“ on eestlased ja venekeelne elanikkond märkimisväärselt üksmeelsed. Nii eestlaste kui venekeelse elanikkonna hoiak potentsiaalsete immigrantide tuleku osas on negatiivne, eriti väljastpoolt Euroopat. Väikesed erinevused on venekeelsest kultuuriruumist tulijate osas, kelle suhtes venekeelse elanikkonna hoiak on keskmiselt soosivam, kuigi mitte märgatavalt.

*1 – väga tervitatav, 5 – oleksin täielikult selle vastu

Joonis 3 Kuidas suhtuksite sellesse, kui Teie linna, asula ettevõtetes, organisatsioonides asuksid tööle inimesed, kes on pärit ... ?

Rahvusest olulisemat rolli mängivad hoiakute kujunemises vanus ning haridus – kõrgema haridusastme ja noorema vanuserühma hoiakud on keskmisest enam soosivamad nii eestlaski venekeelse elanikkonna puhul.

Sarnaselt on vastuolulised eestlaste ja venekeelse elanikkonna suhtumised küsimusse, kas Eesti peaministriks või kodulinna/valla juhiks saaks eestivenelane või väliseestlane (vt tabel 4).

Tabel 5 Milline oleks Teie suhtumine, kui ...

		Ma ei pea rahvast selle ameti puhul üldse oluliseks	Pigem positiivne	Pigem negatiivne	Raske öelda
... Eesti järgmiseks peaministriks saaks:					
Eestlane	Eesti	10	87	1	2
	Vene	59	29	5	7
(Eesti)venelane	Eesti	12	6	69	12
	Vene	54	35	4	6
Väliseestlane	Eesti	13	24	47	16
	Vene	36	6	48	10

... Linnapeaks/ vallavanemaks Teie elukohas saaks:					
Eestlane	Eesti	13	84	1	3
	Vene	59	31	5	5
(Eesti)venelane	Eesti	15	9	64	12
	Vene	55	38	3	5
Väliseestlane	Eesti	15	21	50	15
	Vene	33	7	51	9

Kui esimesel juhul venekeelne elanikkond eelistab nende ametipostide puhul rahvuse mitterõhutamist ning eestlased on valdavalt vastu eestivenelase asumisele sellisesse ametisse, siis väliseestlase puhul on vastused ootamatult üksmeelsed, mõlema rahvusrühma puhul on vastaseid umbes pool vastajatest.

2. Solidaarsust konstrueerivad kategooriad

Rahvussuhete sügavamaks analüüsiks on oluline uurida ka inimeste kuuluvustunnet – millised inimrühmi tähistavaid kategooriad on inimeste jaoks rohkem, millised vähem tähenduslikud? Milliste rühmadega soovitakse samastuda, millised tekitavad tõrjereaktsiooni? Kuidas on erinevad kategooriad omavahel seotud? Näiteks tekitab Eesti puhul siiani küsimust, kuidas oleks “õige” nimetada siinset venekeelset elanikkonda.

Järgnev analüüs keskendub erinevate etnilis-keeleliste ja geo-poliitiliste kuuluvuste tähendust Eesti elanike jaoks, nende omavahelisi seoseid ning seotust sallivusega.

Tabel 6 annab ülevaate, kuivõrd Eesti elanikud võtavad/ei võta omaks erinevaid etnilis-keelelisi ja geo-poliitilisi kategooriaid. Üldisema tausta loomise eesmärgil küsiti samastumist ka muude inimrühmadega. Tabelites 6 ja 7 on toodud keskmiste alusel moodustunud pingeread erinevate inimrühmaega samastumise kohta vastavalt eestlaste ja venekeelse elanikkonna seas.

Tabel 6. “Meie”- tunne erinevate rühmadega eestlaste seas. Hinnangute keskmised skaalal 1=kindlasti (tunnen kuuluvust), 2=pigem jah, 3=pigem ei, 4=kindlasti ei (tunne kuuluvust); 9=ei oska end nii määratleda)

Eestlased	1,55
Oma linna/valla/küla elanikud	1,89
Eakaaslased, sama põlvkonna inimesed	2,24
Eesti elanikud	2,37
Need, kellega on ühine kodakondsus, kaaskodanikud	2,51
Inimesed, kellel on minuga sarnane elustiil	2,54
Praegused või endised töökaaslased	2,76
Eurooplased	3,15
Eesti venelased	3,75
Mitte-eestlased	4,03
Eesti venekeelne elanikkond	4,06
Venelased	4,13

Usklikud inimesed	4,22
Sama erakonna pooldajad, sarnaste poliitiliste vaadetega inimesed	4,52

Eestlaste jaoks on etniline enesemääratlus väga oluline – olulisem, kui poliitiline enesemääratlus läbi kodakondsuse või laiem tsiviilidentiteet – “meie”-tunne kõigi Eesti elanikega (vt Tabel 1, Lisas). Etnilise enesemääratluse kõrval on aga küllaltki oluline ka kohalik ja põlvkondlik identiteet ning tõenäoliselt võimalik ka mobiliseerumine nende kategooriate baasil. Töökohaga seotud, kollegiaalne kuuluvustunne on märgatavalt harvemini tunnetatud (kategooria on vaid veidi kõrgemal positsioonil kui näiteks hilismoderne, heaoluühiskondadele iseloomulik elustiililine identiteet). Suhteliselt võõrad on eestlaste jaoks religioosne ja erakondlik enesemääratlus – usklike inimestega ja sama erakonna pooldajatega tuntakse ühtsust harvemini kui etniliste “teistega”. Venekeelse elanikkonna määratlemisel tekitab eestlaste jaoks kõige tugevamini solidaarsustunnet kategooria “Eesti venelased”, kõige vähem “venelased”.

Tabel 7. “Meie”- tunne erinevate rühmadega venekeelse elanikkonna seas. *Hinnangute keskmised skaalal 1=kindlasti (tunnen kuuluvust), 2=pigem jah, 3=pigem ei, 4=kindlasti ei (tunne kuuluvust); 9=ei oska end nii määratleda)*

Oma linna/valla/küla elanikud	1,84
Venelased	1,85
Eesti elanikud	1,88
Eesti venekeelne elanikkond	2,02
Eakaaslased, sama põlvkonna inimesed	2,42
Eesti venelased	2,81
Mitte-eestlased	2,92
Need, kellega on ühine kodakondsus, kaaskodanikud	2,97
Prægused või endised töökaaslased	3,08
Eurooplased	3,16
Inimesed, kellel on minuga sarnane elustiil	3,38
Eestlased	3,65
Usklikud inimesed	4,13
Sama erakonna pooldajad, sarnaste poliitiliste vaadetega inimesed	5,34

Venekeelse elanikkonna jaoks on suhteliselt võrdselt olulised nii etniline enesemääratlus venelasena, kui ka kohalik- ja tsiviilidentiteet - kokkukuuluvustunne Eesti elanikega (vt Tabel 1 Lisas). Kohaliku identiteedi olulisust kinnitab ka Eestis kodanikest venekeelse elanikkonna aktiivsem osavõtt kohalikest valimistest, Riigikogu valimistega võrreldes (vt peatükk “Kodanikud ja mittekodanikud: venekeelse elanikkonna erinevad kategooriad ja lõimumistendentsid”). Tsiviilidentiteet on venekeelse elanikkonna seas üldse levinum kui eestlaste seas (vt Tabel 1 Lisas). Seevastu kitsam poliitiline identiteet kodakondsuse ning ka erakondlike vaadete kaudu on venekeelse elanikkonna seas veelgi vähem levinud kui eestlaste seas (vt Tabel 1 Lisas). See kinnitab kaudset peatükis

“Kodanikud ja mittekodanikud: venekeelse elanikkonna erinevad kategooriad ja lõimumistendentsid” esitatud teesil, et Eesti kodakondsuse taotlemine pole olnud niivõrd poliitiline enesemääratlus, kui on pigem sotsiaalne investering, kus inimesed on usaldanud, et Eesti riik pakub neile arengukeskkonda ja võimalusi.

Töökoht loob sotsiaalset kuuluvustunnet venekeelsete elanike seas harvemini, kui eestlaste seas. Venekeelsele elanikkonnale on suhtelselt võõras postmodernne, elustiililine samasustunne. Üllatav on vähene samastumine usklikke inimestega, kuna venekeelse elanikkond on uuringute järgi religioossem, kui eestlased (vt Tabel 1 Lisas).

Suhteliselt võrdselt esineb nii eestlaste kui venekeelse elanikkonna seas samastumist eurooplastega, samuti solidaarsust teise rahvusrühmaga (venelastel eestlastega ning eestlastel Eesti venelastega).

Venekeelse elanikkonna seas on erinevatest etnilist konnotatsiooni omavatest kategooriatest kõige tugevamat samastumist tekitav kategooria “venelased”, järgneb keelelis-territoriaalne kategooria “Eesti venekeelne elanikkond”, seejärel “Eesti venelased” ning kõige suuremat võõristust tekitab “mitte-eestlased”. Seoseanalüüs näitab, et venekeelsete vastajate puhul on tugevam seos lähedustundel eestlastega ning “Eesti venelastega”. See kategooria tekitab ka eestlaste seas tugevamat solidaarsust. Korrelatsioonianalüüsis moodustavad tugevamate seoste kaudu omaette grupi kategooriad “Eesti venekeelne elanikkond, venelased” ja “Eesti elanikud”, mille puhul lähedustunne eestlastega on väiksem. Samas on kategooria “Eesti elanikud” vastuvõtjate seas suurem valmisolek lähedasteks suheteks eestlastega (eestlastest naabrid, töökaaslased jne). Kategooriad “venelane” ja “Eesti venekeelne elanikkond” on omavahel tähenduslikult tugevasti seotud, st venekeelne elanikkond Eestis taastoodab etnilist identiteeti eeskätt läbi keele.

3. Kokkuvõte

Rahvustevaheliste suhete analüüs Eestis indiviidi tasemel näitas, et kontaktid eestlaste ja venekeelse elanikkonna vahel on suhteliselt piiratud. Venekeelse elanikkonna hulgas on igapäevane kogemus eestlastega suhtlemises umbes pooltel, eestlastest omab juhukontaktidest tihedamat kokkupuudet venekeelse elanikkonnaga kolmandik. Enamasti toimub rahvusteülene suhtlus töösfääris, samas töövälised suhtlusvõrgustikud on valdavalt oma rahvuse kesksed, rahvuse piiri ületamine rohkem kui paratamatute olmekontaktide pinnal on väga harv.

Suhtumises teise rahvusrühma, mõõdetuna valmisolekuna jagada personaalset ruumi teise rahvusrühma esindajatega torkab silma eestlaste märgatavamalt tõrjuv hoiak. Nii eesti- kui venekeelse elanikkonna seas on tõrjuv hoiak iseloomulikum nooremas vanuserühmas, samuti tallinlaste hulgas. Samas võib täheldada seost isikliku kokkupuute sageduse ning hoiakute vahel: suhtumine on positiivsem nende isikute puhul, kelle kontaktid teise rahvusrühmaga on tihedamad, seda eriti eestlaste puhul. Samas võivad põgusad olmekontaktid tõrjuvat suhtumist pigem süvendada.

Omavaheliste suhete asümmeetria kõrval on märkimisväärselt sarnased aga eestlaste ja venekeelse elanikkonna hoiakud potentsiaalsete immigrantide suhtes, mõlemas rühmas domineerib üksmeelselt tõrjuv hoiak, eriti Euroopa kultuuriruumist väljastpoolt tulijate suhtes.

Uurides erinevate etnilis-keeleliste ja geo-poliitiliste kuuluvuste tähendust Eesti elanike jaoks võib järeldada, et üldiselt on eestlaste ja venekeelse elanikkonna kuuluvustunde “mustrid” siiski küllaltki sarnased – olulised on etniline ja kohalik identiteet, venekeelsete puhul ka laiem tsiviilidentiteet. Poliitiline solidaarsus kaaskodanike ja sama erakonna valijatega on Eestis suhteliselt “võõras” nähtus. Ka professionaalne solidaarsus töökaaslastega (millel võiks põhineda näiteks ametiühinguliikumine) on nõrgem kui etniline, kohalik ning põlvkondlik solidaarsus. Võib öelda, et Eesti on tugevasti sekulariseerunud ühiskond – samastumine religioossetel alustel on suhteliselt harv nähtus. Samuti võib Eesti ühiskonda pidada pigem modernset tüüpi ühiskonnaks - hilismodernsusele omane elustiililine identiteet pole väga levinud.

Üldiselt on enim potentsiaali ehitada eestlasi ja venekeelset elanikkonda ühendavat “meie” - tunnet kohalikule identiteedile. Perspektiivikam oleks alustada ka riigi-identiteedi loomist kohalikul pinnal.

Venekeelse elanikkonna nimetamiseks võib soovitada kategooriat “Eesti venelane” - vaatamata asjaolule, et nimetus ei haara teisi etnilisi rühmi, võiks kaaluda selle aktiivsemat kasutamist, kuna see konnoteerub suurima solidaarsustundega teise rahvusrühma suhtes nii eestlaste kui venekeelse elanikkonna seas. Tunnetuslikult lubavad ehitada suuremat solidaarsust eestlastega ka kategooria “Eesti elanik”, mis toodab tsiviilidentiteeti ning konkreetset solidaarsust eestlastega (valmisolek lähedasteks kontaktideks). Sisuliselt täpsem nimetus – venekeelne elanikkond - , mida ka käesolevas analüüsis kasutatakse, taastoodab pigem etnilist enesemääratlust venelasena.

Kasutatud kirjandus

Eurobarometer Flash 127. Intercultural dialogue in Europe. November 2007.

Eesti Inimarengu Aruanne 2007. Eesti Koostöö Kogu, Tallinn.

Klineberg, O (1982). Contact between ethnic groups: a historical perspective of some aspects of theory and research Cultures in Contact. In Bochner, S *Studies in Cross-Cultural Interaction*. Pergamon Press: Oxford, New York, 45-55.

Tropp, L. R. (2006) . Valuing Diversity and Interest in Intergroup Contact. *Journal of Social Issues*, Vol. 62, No. 3, 2pp. 533—551.

LISA

Inimesed võivad tunda ühtekuuluvust, "meie"-tunnet ühtede inimrühmade puhul, teiste rühmade puhul aga mitte. Vaadates järgnevat nimekirja, palun öelge, millistesse rühmadesse kuuluvaks Te ennast peate?	Ankeedi keel		
	Eesti	Vene	
Oma linna/valla/küla elanikud	jah, kindlasti	55	52
	pigem jah	33	38
	pigem ei	6	5
	kindlasti ei	1	1
	raske öelda/ei oska end nii määratleda	5	4
Need, kellega on ühine kodakondsus, kaaskodanikud	jah, kindlasti	33	17
	pigem jah	43	41
	pigem ei	11	23
	kindlasti ei	2	8
	raske öelda/ei oska end nii määratleda	10	11
Eestlased	jah, kindlasti	66	4
	pigem jah	29	10
	pigem ei	3	43
	kindlasti ei	0	35
	raske öelda/ei oska end nii määratleda	3	8
Eesti venelased	jah, kindlasti	5	22
	pigem jah	21	43
	pigem ei	32	17
	kindlasti ei	30	7
	raske öelda/ei oska end nii määratleda	13	11
Praegused või endised töökaaslased	jah, kindlasti	28	22
	pigem jah	48	39
	pigem ei	8	16
	kindlasti ei	3	6
	raske öelda/ei oska end nii määratleda	13	15
Mitte-eestlased	jah, kindlasti	3	19
	pigem jah	14	45

	pigem ei	35	20
	kindlasti ei	33	4
	raske öelda/ei oska end nii määratleda	15	12
Venelased	jah, kindlasti	2	53
	pigem jah	11	35
	pigem ei	30	7
	kindlasti ei	42	1
	raske öelda/ei oska end nii määratleda	15	4
Eesti elanikud	jah, kindlasti	33	49
	pigem jah	47	39
	pigem ei	9	6
	kindlasti ei	3	1
	raske öelda/ei oska end nii määratleda	8	4
Eurooplased	jah, kindlasti	17	16
	pigem jah	44	31
	pigem ei	19	32
	kindlasti ei	5	8
	raske öelda/ei oska end nii määratleda	15	13
Eesti venekeelne elanikkond	jah, kindlasti	3	44
	pigem jah	14	44
	pigem ei	33	6
	kindlasti ei	35	1
	raske öelda/ei oska end nii määratleda	16	6
Eakaaslased, sama põlvkonna inimesed	jah, kindlasti	36	32
	pigem jah	49	46
	pigem ei	6	10
	kindlasti ei	2	3
	raske öelda/ei oska end nii määratleda	7	9
Usklikud inimesed	jah, kindlasti	7	8
	pigem jah	15	21
	pigem ei	27	32
	kindlasti ei	30	18
	raske öelda/ei oska end nii määratleda	21	21
Sama erakonna pooldajad, samaste poliitiliste vaadetega inimesed	jah, kindlasti	9	3
	pigem jah	27	9
	pigem ei	16	20
	kindlasti ei	17	31
	raske öelda/ei oska end nii määratleda	31	37
Inimesed, kellel on minuga samane elustiil	jah, kindlasti	34	15
	pigem jah	47	44
	pigem ei	4	16
	kindlasti ei	3	8
	raske öelda/ei oska end nii määratleda	11	18

